

שיעורי הגר"א עוזר שליט"א

בענין:
לבוד

- קפ"א -

נמסר בחוה"מ סוכות ה'תשע"א

נכתב בידי הרב יוסף בן ארזה שליט"א

בליל שבת פרשת נח יחל השיעור בשעה 9:15 בערב ויהיה בענין "רוצח בשיגה בישראל ובב"נ".

בברכת שנה טובה וחג שמח

המארגנים

לקבלת השיעורים באימייל יש לכתוב בקשה למתובת:

timnal@zahav.co.il

לבוד

דאל"כ האויר יפסול אפילו פחות מג'. וקושיית האחרונים מסוגיות הש"ס דאמרינן לבוד דקירוב אף להחמיר.

והנה בעיקר נידון זה של לבוד להחמיר יש להעיר בדבר המצוי הנוגע למעשה, אודות חבלי כביסה המתוחים מעל גבי סוכה, שיש שעוררו לחוש לדברי הב"ח שכתב אודות הלאטי"ש (-) קורות הקבועות בבנין) שמעל הסוכה, שאם אין ביניהם ג' טפחים יש לחוש לראותם כאילו הכל סתום בסכך פסול והרי הסוכה נמצאת תחת סכך פסול. ובכוריי יעקב נקט להחמיר לדעה זו, והובא במשנ"ב (תרכו סק"ז). ולכאורה הכי נמי יש לחוש בחבלי כביסה שאין ביניהם ג"ט.

אכן לפי מה שנתבאר בפירוש דברי התוס' אין מקום לחוש לכך, שהרי נתבאר שאף לפי מה שנסתפקו התוס' לראות את החללים כמאן דליתנייהו להחמיר, מ"מ זה רק כאשר יש בצירוף הסככים הפסולים שיעור ד' טפחים, אבל הא פשיטא להו שאין 'למלאות' את החללים בסכך פסול להשלים בכך שיעור ד' טפחים. ואם כן על כרחנו לומר שאף הב"ח לא החמיר אלא באופן שבקורות עצמם יש שיעור ד' טפחים אם נצרפם וע"ז, אבל בחבלי כביסה שאף אם נצרפם אין בהם שיעור ד' טפחים, לית מאן דחייש בהא לדון לבוד להחמיר.

אמנם, אף בלא"ה יש מקום לדון בעיקר דברי הב"ח המחודשים, שהרי הלכה ברורה היא שסכך פסול שחמתו מרובה מצלתו כגון אילן, אינו פוסל את הסכך שמתחתיו, ואף שאין ג' טפחים בין ענף לענף. ומ"מ גם אם למעשה נחוש לה הואיל ונפיק מפומיה דהב"ח, אבל אכתי לא שמענו להחמיר באופן שע"י הלבוד אנו באים למלא ולהשלים שיעור ד' טפחים, שהרי מפורש בתוס' שבאופן זה פשיטא להו דלא דיינינן לבוד להחמיר.

וכדי לפתוח פתח בהאי ענינא יש לעיין במקור הנך שני עניני לבוד, דמי ילד לנו אלה שני הדינים, לבוד של 'קירוב' ולבוד של 'מילוי וסתימה'.

והנה יש לעמוד על לשון הגמרא בסוכה (ה:): אמר רב שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני, ומפרשין (ו:): 'מחיצין' למאי אתאי הלכתא - לגוד ולבוד ודופן עקומה. ויש לשאול,

א לפי מה שנתבאר בסוף הדברים בפירוש דברי התוס' נראה שאין ראייה להכשיר, דשאני אויר שבסכך דמינ"ן כשר, שאם באנו לדוננו כמי שאינו הרי ליכא ד"ט סכך פסול, ואף אם נראהו כסתום יש לנו לראותו כסתום בסכך כשר דאולינן בתר כללות הסכך. משא"כ חבלי כביסה שודאי אין לדונם כסתומים בסכך כשר א"כ יש מקום לדונם כדף מלא. אם כי יש לומר דס"ס לא שמענו לדון באותם חבלי דין 'מחיצה' להיות בו לבוד דסתימה. ובלא"ה, ע"ע בהערה בסוף השיעור ש"ל שהב"ח נטה משיטת התוס' [עפ"י ראשונים אחרים] להחמיר. וכן נראה קצת מלשונו שם.

ב וכן העיר הגר"א (מנח"ש צא, יט) [ולדעת הב"ח יש לדחות דלא הכשירו אלא באילן שענפיו ועליו נעים ונדים ברוח ואין דנים בהם לבוד מחמת הנידון]. וטעמא דמלתא דלא אמרינן לבוד, צדד במנח"ש עפ"י הריטב"א (עירובין ?) דאין דנים 'לבוד' בדבר העומד להיות פתוח לעולם ולא נעשה לשם מחיצה או תקרה, וא"כ ה"ה לענין חבלי כביסה. וע' הל"ש פ"ח הערה 47 לענין סורגי חלונות שמעל סוכה, שהשיב הגר"ש"א לשואל שיש לחוש בדבר, דלא דמו לחבלי כביסה כיון שהסורגים תכליתם לסגור פירצה ויש מקום לחוש ולומר לבוד להחמיר. ואולם אם יתן באותם חללים סכך כשר - יש להכשיר הסוכה שלמטה. והיה מקום לומר דל"א לבוד אלא בדברים שיש בהם עצמם חלות-דין כגון 'מחיצה' או 'סוכה' או 'הנחת חפץ' בשבת, ו'אהל' המביא את הטמאה וכד'. משא"כ בדברים דעלמא שאין בהם עצמם כל דין, לא דיינינן בהו לבוד. ולפי"ז אף בסורגים אין לדון לבוד דלאו גופא דסוכה ניהו. ואולם במג"א (מובא במשנ"ב תרנ"ב סק"ז) מבואר דיינינן לבוד בכליה שבסוכה, ואף להחמיר [ובחמד משה שם מפקח בדבריו].

א קיימא לן (סוכה יז) אויר פוסל בסוכה בשלשה טפחים, סכך פסול [באמצע הסוכה] פוסל בארבעה. אויר וסכך פסול אינם מצטרפים [בסוכה גדולה].

וכתבו התוס' (בד"ה אילו) והרא"ש, וכ"ה בטשו"ע (תרלב, ד): היכא דאיכא שני טפחים סכך פסול, ועוד שנים סכך פסול, ואויר פחות מג' מפסיק ביניהם, איכא לספוקי אם שני הפסולין מצטרפים לארבעה לפסול את הסוכה, דשמא כיון דאויר מפסיק בינתים לא מצטרפי, או שמא כיון דאין באויר ג' - מצטרפין. ומיהו היכא דליכא בפסולין ארבעה ביחד, ואויר פחות מג' מפסיק ביניהם - אין האויר משלים הסכך-פסול לשיעור ארבעה במה שחושבו כסתום מחמת לבוד - דלא אמרינן לבוד להחמיר.

ותמה הגרעק"א (בתשובה יב, בשולי המכתב) על הספק שנסתפקו התוס', הלא ממה נפשך יש לך לפסול, שאם אין אתה דן דין 'לבוד' על כרחך תיפסל הסוכה מחמת האויר, שהרי מבואר בגמרא (יח). דלמ"ד אין לבוד באמצע אויר פחות מג' פוסל - הרי שבעצם גם אויר כלשהו חולק בסוכה ורק ע"י דין 'לבוד' מכשרין דקיי"ל יש לבוד באמצע, וכיון שעל כרחך לדון 'לבוד' להסמיך הסככים אהדדי, הרי ממילא איכא שיעור סכך פסול בד"ט. ונשאר ב'צע"ג'.

ועל מה שנקטו התוס' בסוף דבריהם דהיכא דליכא שיעור ד' טפחים סכך פסול בצירוף, ודאי אין לפסול דלא אמרינן לבוד להחמיר, הקשה בהגהות מצפה איתן הלא מבואר בגמרא דדיינינן לבוד להחמיר, כגון הזורק חפץ מרשות לרשות, כשמגיע החפץ סמוך לקרקע בתוך ג"ט חשיבא כהנחה על הקרקע לחייבו (ע' שבת ה. ה. צז. - עכ"פ כשנח ע"ג משהו).

אכן קושיא זו [וכיוצא בה, ממקומות נוספים ששמענו בהם לבוד להחמיר] מתורצת בתוך דברי הקרבן-נתנאל (בסוכה יז), דהנה יש להבין דברי התוס' דבסיפא פשיטא להו דלא אמרינן לבוד להחמיר ואילו ברישא מספקא להו לדון 'לבוד' להחמיר לצרף שני הסככים הפסולים. והביא הק"נ מהמג"א (תרלב סק"ה). ע"ש בלבו"ש) דנהי דיינינן שני הסככים כסמוכים ע"י דין 'לבוד' מ"מ לא דיינינן את האויר שהוא כסתום ומלא בסכך פסול. כלומר, שני עניני 'לבוד' הם; לבוד של קירוב, להחשיב האויר שבאמצע כמי שאינו, ולבוד של מילוי וסתימה. ופשוט להתוס' דלא דיינינן לבוד להחמיר להחשיב האויר כממולא וסתום בסכך פסול, אבל מספקא להו לדון לבוד לקרב שני הסככים הפסולים. ולפי זה לא קשה קושיית המצפה-איתן משבת, דהתם איירינן בלבוד של קירוב, לראות החפץ כאילו הגיע לקרקע, וזה דיינינן אף להחמיר, משא"כ בנידון דידן שאנו באים להחשיב האויר כסתום בסכך פסול, בזה פשוט להתוס' דלא אמרינן כן.

אלא שמעתי יקשה לאידך גיסא - כפי שעמד הק"נ - על מה שנסתפקו התוס' בראש דבריהם אי דיינינן לבוד לקרב שני הסככים הפסולים, הלא בגמרא בשבת מבואר דע"י לבוד דיינינן להסמיך ולקרב אף לחומרא, ומה טעם לא נימא הכא לבוד דקירוב להחמיר.

נמצינו עומדים עתה בשתי קושיות על ספק התוס'; קושית רעק"א מסברא, הלא על כרחנו לדון 'לבוד' לצרף הסככים

משלשה כלבוד דמי הלכתא גמירי לה. ותימא הלא הכל יודעין דשיעורין חציצין ומחיצין הלמ"מ ומהו שמקשה מנא הא מלתא דאמור רבנן, ומהו שענהו בתחילה דסברא היא. אך לפי האמור ניחא, שאמנם ודאי ידענו שבמחיצות איכא הלכה למשה מסיני דלבוד כדאמרינן בסוכה, רק הנידון בגמרא הוא על לבוד דהנחת חפץ שאינו בדיני מחיצות, דמהאי הלכתא לא ידעין לה. ועל כן רצה לומר דהתם סברא בעלמא היא והסיקו שאף זו הלמ"מ, אבל הא מיהת מבואר שאינה כלולה בהלכה שנאמרה בדיני מחיצות - וכמבואר לעיל שחלוקים הם בעיקר גדרם, שזו לקרב וזו לסתום, ולכך שקיל וטרי על מקור ההלכה דלבוד בשאר דינים שאינם מחיצין.

אמנם יש להעיר שרש"י שם - לענין מה שהקשו שם עוד 'ותו הא דתנן המשלשל דפנות וכו' תינא למטה למעלה מאי איכא למימר כו' - הביא אחת הדוגמאות מלבוד האמור במחיצות למלא ולהשלים שיעור מחיצה, המבואר במשנה בעירובין טז, ומשמע שאף לבוד דמחיצות בכלל השקו"ט שבגמרא. וצ"ע. ואולם רבנו חננאל (על הגליון בדף צח.) לא הביא דוגמא זו של לבוד דמילוי וסתימה, ולדבריו יש לפרש הסוגיא כאמור, דאף מה שהקשתה הגמרא מדין משלשלין דפנות, הכוונה להקשות רק מדין לבוד דכל התורה, והוכחה גדולה לזה, מדלא הקשתה הגמרא מהמשנה ערוכה המוקדמת בעירובין הנ"ל אלא רק מכח דיוקא ממשנת סוכה המאוחרת [אם לא שנדחה דהתם לא שמענו להדיא דמהני על דאורייתא, דבבבקה מירי], והיינו משום שנקטה הגמרא דבעינן שיהיו הדפנות סמוכות למטה לקרקע ולמעלה לסכך, ולענין זה בעינן לדין לבוד דכל התורה להחשיב כאילו נתקברו הדברים ונסמכו זל"ז ולדון האויר כמי שאינו, אבל לבוד דמחיצות לא מהני אלא לומר שיש שיעור כמחיצה אבל לא להחשיבו כנתקרב ונסמך. ויימצא לפי"ז דהנך שני מיני לבוד יש בזה מה שאין בזה ויש בזה מה שאין בזה; לבוד דמחיצות מהני למלא ולסתום להשלים השיעור משא"כ בלבוד דכל התורה, ומאיך לבוד דכה"ת יש בו קירוב ונגיעה להחשיב האויר כמאן דליתא, משא"כ בלבוד דמחיצות?.

מערתה יש לבאר פלוגתא דאמוראי אם יש לבוד באמצע אם לאו. דהנה הר"ן פירש דלמ"ד אין לבוד באמצע ס"ל דדוקא במחיצות נאמרה הך הלכתא, ויש לשאול לפי מה שנתבאר הלא אף בשאר דיני התורה נאמר דין 'לבוד' אלא שגדרו בכל התורה הוא קירוב וסמיכות ולא סתימה ומילוי, וא"כ הכא דבסוכה גדולה קיימינן שיש בה שיעור מלבד האויר, מדוע לא נדון 'לבוד' דכל התורה לקרב הסכך זל"ז.

ב והנה אמרינן בגמרא (סוכה כב.) קנה עולה וקנה יורד אם יש ביניהם ג' טפחים [ואין בקנה רוחב טפח] פסולה. ומרש"י משמע דטעמא הוא משום דחמתה מרובה מצלתה. והתוס' חולקים וס"ל דצלתה מרובה כיון דאי קיימא חמה בראש כל אדם הסכך מיצל הלכך אין לנו לפסול משום חמה הבאה מן הצד. ופירשו התוס' דלא חשיב סכך אחד להצטרף כאשר יש בין קנה לקנה שלשה, אבל כי ליכא שלשה כלבוד דמי והכל אחד. הרי שמענו שלדעת התוס' צריך להיות חדא סככא ואין די במה שלמעשה הסוכה מוצלת, וכבר עמד על כך השפ"א שם. והנה בדברי השפ"א שם מבואר שנקט עוד שהסכך נידון גם כן בדין 'מחיצה', כמו דופן

בשלמא גוד אחית וגוד אסיק וכן דופן עקומה, הלכות מיוחדות הן למחיצין, אבל 'לבוד' הלא הלכה כללית היא בכל דיני התורה, וכגון לענין הנחת חפץ ברשות הרבים הנ"ל, ומדוע כללו הלכה זו ב'מחיצין'. שמא תאמר סו"ס הלכה זו נוגעת טובא להלכות מחיצה ולכך אין לדקדק מדוע כללוה עם שאר הלכות מחיצות. אך כבר שמענו מדברי הר"ן לדייק כן, שפירש (ט. בדפי הרי"ף) גבי הא דאפילו רבינא ורב אחא (יח) אם יש לבוד באמצע הסכך אם לאו, דהיינו טעמא דמ"ד אין לבוד בסכך, מדאמרינן שיעורין חציצין ומחיצין הלמ"מ ואסקינן מחיצין לגוד וללבוד ולדופן עקומה, הלכך ס"ל דדוקא בדפנות הוא דאמרינן לבוד אבל בסכך לא. הרי שדקדוק זה אמת הוא, שהלכה מסוימת היא בהלכות מחיצות ולא בשאר מילי. וא"כ השתא, מלבד הקושיא מדין זרק חפץ ונח בתוך ג"ט סמוך לקרקע, דחזינן דין לבוד בכל דבר, גם קשה אאיך מאן - דאמר דיש לבוד באמצע, מדוע נכללה הך הלכתא ב'מחיצין', הלא יש תורת לבוד אף באויר שבאמצע הסכך.

והנה בסוגיא דכוורת (שבת ת. ח.) מבואר שהזורק כוורת מרה"י לרה"ר, אם היתה גבוהה ז' טפחים וחצי זורקה על פיה - פטור, שכשהגיעה סמוך לקרקע ג"ט חשבינן לה כמונחת על הקרקע והרי גובה מחיצותיה משלימה לעשרה והריהי בשעת הנחתה 'רשות' לעצמה ולא חשיבא כמונחת ברשות הרבים (ע"ש בתוס'). ואולם אם זרקה כשתחתיה למטה חייב, דלא דיינינן להמשיך מחיצותיה והרי היא כשאר כלים שזרקן מרה"י לרה"ר, וכמו שפרש"י: 'ובשלא כפאה ליכא למימר לבוד דלא אמרינן לבוד אלא במחיצות'. ותמה החזו"א (סכ"א) הלא בכל זורק חפץ תוך ג' חשיב לבוד ולא דוקא במחיצות. ופירש 'דאע"ג דחשיב לבוד גם בשולים אבל לא חשיב האויר שבין שולים לארץ כעובי השולים אלא כאין כאן אויר ואם אנו באין לדון כלבוד יש לנו לומר כאילו הקרקע גבוהה... אבל במחיצות אמרינן דהאויר כסתום וכהאריך המחיצות עד לארץ...'

הא קמן הנך תרי דיני 'לבוד' דאמרן; לבוד לקרב, המחשיב את החלל שבאמצע כמי שאינו, ודין זה אמור בכל דבר ולא דוקא במחיצות. ועוד דין לבוד המחשיב את החלל כמלא וכסתום, וזה אמור רק במחיצות, שעל כן דוקא כשכפאה על פיה יש לנו לראות את המחיצות ממשכיכות וסותמות האויר, אבל כשהיא על שוליה אין כאן 'מחיצות' להמשיכן אלא 'כלי' דעלמא. וכן כתב בספר עמק ברכה. ויש לשאול מה מקור חילוק זה בגמרא, דבמחיצות דיינינן לבוד לסתום ובשאר מקומות לא דיינינן אלא לקרב.

אך נראה שמקור הדבר הוא בסוגיא בסוכה הנ"ל שהכלילו 'לבוד' בהלכות המסוימות 'למחיצין' וכדקדוק האמור - הרי דאיכא הלכה מסוימת במחיצות לראות את החלל שעד ג' כסתום. ואילו בשאר הלכות שבתורה, אף כי גם בהם נתקבלה הלכה דלבוד, אבל התם גדר אחר לה - לראות האויר כמי שאינו.

ומפורש הדבר בחזושי הריטב"א (סוכה טז.) גבי מחצלת ארבע ומשהו מתרת בסוכה משום דופן, דמוקים לה בי מצעי ונכשרת מדין לבוד: 'משמעתינן מוכח דכל היכא דאמרינן לבוד אינו כאילו היה סמוך ממש, ואינו, דא"כ בצרה לה מחיצה - אלא לבוד דינו כאילו הוא סתום וכו'.

ולפי זה יתבאר פשט הסוגיא בשבת (צז.) אמר ליה רב חסדא לרב המנונא ואמרי לה ר"ה לר"ח מנא הא מילתא דאמור רבנן כל פחות מג' כלבוד דמי. א"ל לפי שאי אפשר לה לרשות הרבים שתילקט במלקט ובריהטיני. אי הכי ג' נמי וכו' אלא כל פחות

ג אמנם יש מקום לומר עוד דלא פורש בדברי תנאים בשום מקום דלבוד הלכה היא, וגם רב סתם ואמור 'מחיצין הלמ"מ' ולא פירש לבוד, ותלמידיו נשאו ונתנו במקור דין לבוד והסיקו דהלכה היא. ומכאן נקטה סתמא דגמרא בסוכה ה דלבוד בכלל הלכה דמחיצין.

במשך ד' אמות ואין בין לחי ללחי ג"ט הרי הם נידונים ע"י לבוד כמבוי לעצמו וצריך לחי אחר להתיר - הרי דאמרינן לבוד להחמיר. וכבר עמד על כך המג"א (תקב סק"ט). ואכן כיוון המג"א בהוכחה זו להרשב"א (בחדושו לעירובין טז) שכתב להוכיח משם דאמרינן לבוד להחמיר. וא"כ קשה על דברי התוס' שהניחו כהנחה פשוטה דלא אמרינן לבוד להחמיר. וכאן לא יועיל התירוץ הנ"ל לחלק בין שני עניני הלבוד, דהא חזינן דאף לענין מילוי וסתימה דנים להחמיר, להחשיב כל הד' אמות המרוצפים בלחיים כמבוי לעצמו, הרי שהאזירים נידונים כסתומים ולכן משלימים לשיעור מבוי.

עוד יש להבין עיקר הסברא שהניחו התוס' דלא אמרינן לבוד להחמיר; מה הפרש יש אם נצא 'נשכרים' או 'נפסדים' ע"י דין לבוד, סו"ס דינא הוא דכל פחות מג' כלבוד דמי.

וביותר תימה, דהנה בחזון יחזקאל (על תוספתא סוכה ב) כתב לתרץ קושית רעק"א הנ"ל על ספק התוס' - דהלא על כרחנו לדון לבוד שאל"כ האויר יפסול וא"כ מ"ט לא ייחשבו שני הסככים הפסולים כסמוכים - דהא דסכך פסול פוסל רק בארבעה הוא משום דבעינן שיעור 'מקום חשוב' [כן עולה מהסוגיא בסוכה יז], וכיון שכן אין מועיל מה שאומרים לבוד באויר שבאמצע דסו"ס במציאות אין שם 'מקום חשוב' של סכך פסול, ד'לבוד' - דינא הוא, ולענין סכך פסול בעינן שיעור ארבעה במציאות ולא סגי בדין. ואם כי סברתו אינה מוכרחת, די"ל שפיר דאף 'מקום חשוב' דינא הוא ומהני ביה לבוד, מ"מ ניתנת היא להאמר. אכן הראבי"ה (הל' סוכה תרכו) שהיה מבעלי התוס' הביא גם כן את הספק, ונתן טעם אחר להכשיר: דדלמא חשבינן ליה להאויר כמו שנתמלא בסכך כשר. הרי שמעינן שאין הטעם משום העדר חשיבות של הסכך-פסול אלא מטעם לבוד בסכך כשר. אלא שסברתו אינה מובנת, מהיכי תיתי לדון את האויר שבין שני הסככים הפסולים כאילו היה סתום בסכך כשר.

ונראה לתרץ כל הקושיות הנ"ל דהנה הגר"ח (הל' סוכה ה,יט) הקשה סתירת הסוגיות בדין אויר הפוסל בשלשה, דמהסוגיא בדף יח הנ"ל גבי פלוגתא דלבוד באמצע שמעינן שהוא מדין לבוד, שבעצם אויר פוסל במשהו ורק משום דינא דלבוד הוא דאינו פוסל עד שלשה. ואילו בסוגיא בדף יט אמרינן דסכך פסול פחות משלשה בסוכה קטנה בדין הוא שכשר דלא יהא אלא אויר, ואויר פחות משלשה מי פסיל בסוכה קטנה. ואם נימא דשיעור שלשה באויר הוא רק מדין לבוד א"כ הא בסכך פסול לא שייך דין לבוד שהרי אין שם חלל ששייך למלאותו, והיה לו לפסול פחות משלשה ומאי קאמר דלא יהא אלא אויר, והרי גרע זה מאויר - אלא מוכח דהא דאויר שלשה פוסל הוא דין מסוים בשיעור הכשר סוכה דשלשה טפחים חולקים מקום בפני עצמו לפסול הסוכה, וקשה מהסוגיא דלעיל.

[**ונזכיר** כאן את תירוץ הגר"ח, אם כי אין תירוץ נוגע לעיקר ענינו: שאמנם שני פסולין יש באויר; יש פסול אויר החולק את הסוכה כאילו הן שתי סוכות והרי חסר עי"כ הכשר דפנות, דליכא שלש דפנות בכל חלק, ומצד זה סגי במשהו לפסול

ה אף דלענין הנחה בשבת דבעינן נמי הנחה ע"ג מקום חשוב ואפ"ה המניח ע"ג לבינה פחות מג' לקרקע וה"ר חייב (שבת ז). - שאני התם דחשבינן לבינה כחלק מזה"ר נמצא כמניח על מקום חשוב, משא"כ הכא סו"ס במציאות יש אויר המבטל חשיבות המקום של הסכך-פסול.

השוכבת על הסוכה, ויש לסייע כן מהא דדיינינן בסכך דין 'פרוך כעומד' (בגמרא סוכה טו.). האמור במחיצות - הרי שגם בסכך בעינן לגדרי 'מחיצה' [וע' גם במהר"ם שם ו]. ולפי זה יש לדון להטעים טפי הנחת התוס' דבעינן חדא סככא, שהוא משום הלכות מחיצה שבסכך, שעל כן צריך להיות אחד כמחיצה [אמנם השפ"א שם לא קישר בין שתי ההנחות הללו, ד'חדא סככא' ודין 'מחיצה'].

ולפי זה יש לומר בפירוש דברי הר"ן, דלמ"ד אין לבוד באמצע ס"ל דבעינן סככה אחת וכהתוס' אבל לא ס"ל שהסכך נידון כ'מחיצה' הלכך לא מהני ביה לבוד, דנהי דאף בכל התורה דיינינן לבוד לקרב שני דברים, אבל מ"מ לא חשיבא כדבר אחד אלא כשני דברים הסמוכים זל"ז, דדוקא במחיצין קיי"ל לבוד להחשיב החלל כסתום למהוי מחיצה אחת וכנ"ל, אבל במידי דלאו 'מחיצה' לא מהני לבוד אלא להסמיך שני דברים אבל לא לעשותן כאחד.

וטעם מאן דפליג ומכשר לבוד באמצע, יש לפרש בשני אופנים; או שסובר כתוספת השפ"א שאף לסכך יש תורת 'מחיצה' הלכך דיינינן ליה בדין לבוד המסוים של מחיצות להחשיב הכל כמחיצה אחת, הלכך כל אויר פחות מג' לא מבטל הסכך מלהיות אחד. או י"ל שסובר שאין צריך כלל 'חדא סככא', וכפי ששמע בפשטות בדעת רש"י הנ"ל שפירש טעם הפסול בקנה עולה קנה יורד משום חמתה מרובה ולא משום דבעינן סכך אחד.

ולפי"ז יש מקום לפרש שרש"י ותוס' הולכים לשיטתם בפלוגתתם (יט) אם אויר פחות מג"ט ישנים תחתיו אם לאו, דלפרש"י אין ישנים תחתיו והיינו משום דלשיטתו בקונה עולה קנה יורד בפשוטו אין דין להיות חדא סככא וא"כ הרי לא שמענו לחדש דין 'מחיצה' בסכך ואין ה'לבוד' מועיל למילוי ולהחשיב האויר כסתום בסכך כשר הלכך אין ישנים תחתיו, דסו"ס אין שם סכך כשר [ואף דחשבינן להאויר כמי שאינו, זהו רק לענין דלא חשיב האויר דבר המפסיק אבל סו"ס כיון דלא דיינינן ליה כמלא וסתום בסכך כשר אין לישן תחתיו]. ואילו התוס' נקטו שישנים תחתיו משום דחשבינן לאותו מקום כסתום בסכך כשר [כמבואר בלשון התוס' שם, וביותר בלשון הר"ן בשיטה זו], וזהו לשיטתם שלסכך תורת 'מחיצה' ויש בו דין לבוד דמחיצה בסכך.

אמנם, אף כי מתאימים הדברים לשיטתם, אך לפי האמת אין הכרח ללמוד כן ברש"י, שאף אי נימא שמודה הוא ליסוד שיש תורת 'מחיצה' לסכך ואנו דנים את האויר כמו שהוא מלא, מ"מ זהו רק כלפי תורת 'מחיצה' שבסכך אבל סוף סוף כלפי הדינים המסויימים של 'הסכך' שבסכך, שצריך שיהא ממינים הכשרים, כלפי זה י"ל דלא מהני הסתימה להחשיבו לסכך כשר, וכמו סכך פסול שיש בו תורת מחיצה גמורה ומ"מ לאו סכך כשר הוא.

ג והנה מלבד הקושיות הנ"ל על ספק התוס', יש להקשות גם על סוף דבריהם במה שנקטו בפשיטות דאין לבוד להחמיר [ופירשנו עפ"י הק"ג והאחרונים דהיינו לבוד של מילוי וסתימה, להחשיב האויר כסתום בסכך פסול להשלים לשיעור ד' טפחים], שהרי מבואר בעירובין (ט). דמבוי שרצפו בלחיים לארכו, אם הם עומדים

ד לפי"ז י"ל שאף לדעת רש"י שסיכך בירקות דרכי ונפלי כשרה מדאורייתא, במחיצה כי האי גוונא י"ל דפסולה משום שאינה סוכה הראויה לעמוד כל שבעה. ובוה מיתרצא הסתירה בדברי הריטב"א דפסל (בדף כג) סוכה רעועה מדאורייתא ולא פסל בירקות (שם ג) - ע' בשיעור הקודם - די"ל שנקט שהוא דין מסוים במחיצות דוקא דבעינן מחיצה היכולה לעמוד ברוח מצויה, ורק שיעור עמידותה ילפינן שהוא שבעה (ע' בסוף השיעור שם), משא"כ בסכך שאין לו דיני מחיצה, לא צריך מדאורייתא שיוכל לעמוד ברוח מצויה.

לקרב קצותיו זל"ז או לסתום החלל. ואילו החזו"א נקט שבעיקר ההלכה אין 'דנים' לבוד באופן חיובי, אלא גדר הדין הוא אך על צד השלילה, לומר דנקבים קטנים אינם מפסידים.

ואף שהחזו"א הנ"ל בענין כוורת מחלק בין לבוד של המשכה - שאינו אלא במחיצות, ללבוד של קירוב שהוא אמור בכל דבר, אכן לפי דבריו שבכאן מוסבר חילוקו באופן זה: לעולם יסוד ההלכה אחד הוא, לומר שהפסק קטן אינו הפסק, אלא שתוצאת הדין משתנית לפי כל ענין וענין; כאשר אנו נדרשים לקירוב וסמיכות בעלמא, כגון בהנחת חפץ ברה"ר, ואז הנידון הוא אם האויר מפסיק, אנו דנים שבפחות מג' אינו מפסיק, ואולם כאשר לא סגי לן בסמיכות וקירוב הרחוקים אלא צריכים אנו להחשיב הדבר כסתום, כגון במחיצה - הרי ממילא נידון הוא כסתום, שהואיל ואין הנקבים מפסידים הרי חוזר הדבר להיות כמו לא היו בו נקבים, ורואה אני לפני מחיצה שלימה.

ובזה מתישב קושי מושכל; היאך אנו דנים שני ענינים נגדיים בדין 'לבוד', בלבוד דקירוב אנו רואים את האויר כמי שאינו קיים ודנים את שני הקצוות כסמוכים זל"ז, ואילו בלבוד דסתימה - אדרבה, אנו משאירים את המרחק במקומו ואנו דנים לסותמו ולמלאו. ולכאורה הם שני ענינים מנוגדים. ונהי די"ל שכך היא ההלכה; במחיצין נתקבלה ההלכה לסתום החלל ובשאר מקומות נתקבלה הלכה לבטלו, מ"מ הדבר קצת מוקשה בסברא חיצונה.

ואולם לפי החזו"א לא קשה מידי, דאדרבה יסוד ההלכה הוא אחד, שאין להתחשב בהפסקים הקטנים, אלא שבכל מקום מוגדרת תוצאת ההלכה לפי ענינו; כאשר די לנו בקירוב הרי שלילת ההפסקים עושה קירוב, וכאשר אנו צריכים חיבור ואחדות הרי שלילת ההפסקים יוצרת סתימה ומילוי.

ולפי"ז יבוא דברי התוס' על מכונם, ותחילה נבאר דין הסיפא, שאם יש טפח סכך פסול וטפחיים אויר וטפח סכך פסול - ודאי כשר, דאין אומרים לבוד להחמיר. וקשה מהגמרא בעירובין דדיינין לבוד בלחיים להחמיר, וכן קשה עיקר הטעם דלהחמיר לא דיינין לבוד ולהקל דיינין. אך הנה יש לדייק לשון הראבי"ה ששינה מלשון התוס' 'להחמיר' וכתב שאין דנים לבוד אלא להכשיר ולא לפסול. כלומר להכשיר מחיצה [וכד'] אומרים לבוד ולא לפסול מחיצה ולבטלה. ופירוש הדבר הוא שהואיל ויסוד ההלכה לומר שאין נקבים קטנים מבטלים צורת הדבר ושלמותו, א"כ ההלכה שייכת רק בנקבים הבאים לבטל מחיצה, או בכגון מחיצה שבע ועוד התלויה בתוך ג' לקרקע שאין האויר מבטל צורת הדבר בשלמותו והרי מחיצת י' לפנינו, אבל בכגון אויר שבין שני טפחים סכך פסול שע"י שנדון לבוד אנו יוצרים מציאות חדשה של סכך פסול לבטל הכשר הסוכה [שהרי בסכך הפסול גופו אין אלא שני טפחים וע"י דין לבוד אנו באים 'להוסיף' סכך פסול ולהשלימו לשיעור] - זה אין לנו, דאדרבה ההלכה באה להעמיד המחיצה על צורתה הכללית שלא תיבטל, ולא באה ליצור פסול יש מאין.

והשתא לא קשה מההיא דעירובין, דהתם דין הלבד אומר שאין לראות בהפסקי האויר דבר המבטל את המחיצה של הלחיים כיון שאין באוירים ג"ט, הלכך ההלכה משאירה את המחיצה על עמדה, ושפיר אמרינן לבוד בכי האי גוונא הגם שהדין הוא לחומרא ולא לקולא [וכמו שדקדק הרשב"א הנ"ל להוכיח משם שלבוד אמרינן 'להחמיר'] כי כאמור אין מקום לחלק אם

אלא דדיינין לבוד [למאי דקיי"ל יש לבוד באמצע] לומר דהאויר אינו מפסיק. וישנה הלכה נוספת בדיני הסכך דאויר שלשה חשוב מקום לעצמו לפסול הסוכה, ויסוד הלכה זו הוא בדין 'צלתה מרובה מחמתה', דאויר שלשה חשוב מקום לעצמו ואינו מצטרף עם יתר הסוכה להיכלל עמו בחשבון 'צלתה מרובה מחמתה'. והנה בסכך פסול אין לבוא משום חלוקת הסוכה וחסרון בהכשר דפנות רק מדין המסויים של שיעורין שכל ג"ט חשוב מקום לעצמו, ועל זה אמרו בגמרא דלא יהא אלא אויר - כלומר הפסול המסויים של אויר שנאמר בסכך, ששיעורו ג"ט. אלו תורף דברי הגר"ח בקיצור. ואם כי יש להאריך בבאור הדברים מ"מ רק זאת נזכיר כאן שנראה שאותם שני דנים הם אמורים כלפי שני הדינים שבסכך, דין 'מחיצה' שבסכך [הוא הדין דאויר חולק] וכלפי דין 'הסכך' שבסכך [הוא הדין הנובע מההלכה ד'צלתה מרובה מחמתה'].

ובזה כתב הגר"ח ליישב דברי הרמב"ם שנראה מסתימת דבריו שישנים תחת אויר פחות מג' וגם תחת סכך פסול פחות מג', וקשה הלא בסוגיא אמרו [כדחייית הסברא הנ"ל דלא יהא אלא אויר] זה מצטרף וישנים תחתיו וזה מצטרף ואין ישנים תחתיו, וכבר נחלקו רש"י ותוס' וש"ר אם באויר אין ישנים תחתיו ובסכך - פסול ישנים או להפך, הא מיהת מפורש שאחד מהם אין ישנים תחתיו, ואילו מסתימת דברי הרמב"ם משמע דתרווייהו שרו. ופירש הגר"ח שכוונת הגמרא 'זה אין ישנים תחתיו' היינו תחת האויר, אילו היינו דנים רק מצד הדין דשיעורא בלא דין לבוד [שאינו היינו דנים סכך פסול כאויר, הלא מ"מ אין שייך בזה לבוד כנ"ל ועל כן היה בדין שאין ישנים תחתיו, לולא ההלכה דפסול היוצא מן הסוכה נידון כסוכה. ע"ש בסוגיא] אבל לפי האמת ישנים תחתיו מכח ההלכתא דלבוד. יעו"ש בדברי הגר"ח העמוקים.

ובחזו"א (בגליונות הגר"ח) השיג 'לא מצינו כיו"ב בגמרא שיאמרו 'זה מצטרף ואין ישנים תחתיו' על כונת חילוק הגיוני והדין המוזכר אינו אמת'. ויש להעיר שאמנם יש לראות בכמה מקומות שלשיטת הגר"ח והגרי"ז מצינו כעין פירוש זה בכמה מקומות בש"ס, ורק בשיטת החזו"א אמנם לא מצינו כן].

ד וכתב החזו"א (בגליונות שם) לתרץ סתירת הסוגיות שהקשה הגר"ח, דלעולם שיעור ג' טפחים הוא משום ההלכה הכללית של לבוד, אלא דתיבת 'לבוד' גופא לא הוזכרה בהלכה אלא נאמר בה שנקבים דקים אינם מפסידים את המחיצות [או את הסכך - למ"ד יש לבוד באמצע], ושיעור קטנות הנקבים היינו פחות מג' טפחים, וחכמים בלשונם נשתמשו על מושג זה בלשון 'לבוד'. ואם כן זהו שמשוה הגמרא פחות מג' טפחים סכך - פסול לאויר, כי בשניהם הסברא אחת, דכל פחות מג' הוא שטח זניח שאין בו כדי לבטל המחיצה. והביא החזו"א לשמוע כן מדברי רש"י (יז: ד"ה מי) גבי סכך פסול בג' טפחים דנפק מתורת לבוד - הרי משמע שאף בסכך פסול יש מושג של 'לבוד', ולכאורה אין מובן מה שייך לסנפו ולהמשיכו כיון שהוא מלא - אלא מוכח שעיקר ההלכה דלבוד אינו המשכה או סינוף וסתימה אלא ענינו לומר שאין להתחשב בנקבים קטנים וכד' להפסיד את שלמות צורתו הכללית של הדבר, וכמו כן אין להתחשב בשטח קטן כזה של סכך פסול לפסול את כללות הסוכה. וכן מפורש בריטב"א (יט:): בשיטת רש"י שסכך פסול פחות מג"ט ישנים תחתיו מפני שהוא כלבוד בכל מקום - הרי נקט ענין לבוד אף בסכך פסול הגם שאין שם ענין קירוב או מילוי כאמור.

נמצינו למדים דהגר"ח תפס ענין 'לבוד' כמשמעו הפשוט, שההלכה אומרת לדון להמשיך את הדבר אל החלל,

הקטנים], לבוד ד'קירוב' ולבוד ד'סתימה'; לבוד המקרב, שורש ענינו לדון על המקום המפסיק גופא, שאם אין בו ג"ט אנו דנים על אותו מקום כמאן דליתא. ואולם לבוד הסותם יסוד דינו הוא לדון על כללות החפצא, שאם אין בהפסק ג"ט אנו דנים את החפצא כולו כממשיך וממלא את האויר. ועתה נחזי אנן בנידון זה של ב"ט סכך פסול וב"ט אויר וב"ט סכך פסול, הרי כאן נודמנו לפונדק אחד שני מיני הלבוד; אפשר לדון על מקום ההפסק לבדו ואזי נראהו כמאן דליתא, וממילא יש כאן ד"ט סכך פסול, ומאיך אפשר לדון על כללות הסכך שבסוכה ולומר שאין האויר מפסיד מאומה והרי הוא כמלא בסכך כשר [וכדברי הראב"ה], שהרי יסוד ההלכה היא שאין הנקבים הקטנים מפסידים לבטל הצורה הכללית של הדבר. [ואילו היינו נוקטים כהבנת הגר"ח שיסוד ההלכה הוא להמשיך ולסנף את הקצוות על החלל, כי אז אין סברא להמשיך סכך כשר כאשר שני הקצוות הם סכך פסול, ולפי"ז דברי הראב"ה היו תמוהים, וכך הבינו גם האחרונים הנ"ל בקושיותיהם, אבל כיון דנקטינן כהבנת החזו"א שיסוד ההלכה הוא שאין הנקבים הקטנים מפסידים, הרי אנו דנים על כללות הסכך ולא על מקום הקצוות להמשיכם].

וביזון שיש מקום לדון לכאן ולכאן במדה שוה; או לדון לבוד דכל- התורה לראות האויר כמאן דליתיה וממילא הסכך-פסול יפסול בארבעה, או לדון לבוד-דמחיצין לראות כאילו יש סכך כשר במקום האויר - לכן נשאר הדבר בספק. ובאו בע"ה כל דברי התוס' על מכונם.

מסתעף 'רווח' או 'הפסד' מן הדין, רק החילוק הוא בין השארת הדבר על צורתו או יצירת דבר יש מאין, שעל כן רק גבי סכך פסול כתבו התוס' שאין אומרים לבוד להחמיר כלומר הלבוד אינו יוצר חלות דין חדש, וכל שאין ד"ט סכך פסול לא מהני לבוד להחשיבו לשיעור סכך פסול, משא"כ בלחיים שפיר דיינינן לבוד להחשיבו כל הלחיים כמבוי בפני עצמו, דהאזורים אינם מבטלים שם 'מחיצה' מהלחיים.¹

ועתה נשוב לדין הרישא, שנסתפקו בב' טפחים סכך פסול מכאן וב"ט סכך פסול מכאן ואויר באמצע. וקשה מדוע אין לומר כאן לבוד של קירוב עכ"פ כבכל התורה דאמרינן בכי האי גוונא אף להחמיר (ק"נ). וכן קשה הלא על כרחנו לדון כאן לבוד, שאל"כ יפסל מצד האויר (רעק"א). אך הנה נתבונן בעומק החילוק הנ"ל בין שני מיני הלבוד [שיסודם כאמור אחד הוא - הזנחת הנקבים

¹ לכאורה כ"ז רק להתוס' והרא"ש לשיטתם (יט: ד"ה שאם) דהא דאמרינן בסוכה שעשאה כמין צרף או שסמכה לכותל דאף ר"א שפוסל מודה שאם הגביה טפח מהקרקע או הפליג טפח מהכותל כשרה, היינו רק כשעשה בליטה של טפח, אבל אויר טפח לא מהני - וזה ניחא לשיטתם דלא דיינינן לבוד לסתום אלא במחיצה הקיימת אבל לא לחדש סתימה [אף לקולא], והלא שם אנו באים לחדש דופן ע"י אותו טפח. ואולם לפרש"י שם דאף בטפח אויר כשר הרי מוכח דדיינינן לבוד לסתום [להקל עכ"פ] אף בדבר שאינו מחיצה. וכן מוכח במג"א (תרכז) לענין כילה טפח, שדנים לבוד להחמיר וליצור 'אהל'. ונראה דהמג"א אזיל לשיטתו בס' תקב דנטה מדעת התוס' וס"ל דנקטינן לבוד להחמיר אף ביצירת מחיצה. ודעת רש"י [וכ"ה בירושלמי] מסייעתו. וגם המשנ"ב חש לה. ונראה שזו היא גם דעת הב"ח הנ"ל דנקט לבוד להחמיר דלא כהתוס' [ולפי"ז דבריו אמורים אף בלטי"ש דקים שאין בצירופם כדי ד' טפחים. ע' לעיל].

